

ADNOTACJE

DOI: 10.15290/bb.2018.10.37

Іаанна Васілюк, *Нацыянальная ідэя ў беларускай літаратуры XIX стагоддзя*, Białystok 2017, сс. 194

Манаграфія доктара навук гуманістычных Іаанны Васілюк, шматгадовай супрацоўніцы кафедры беларускай філалогіі, што пабачыла свет у выдавецтве Універсітэта ў Беластоку, уяўляе сабой сістэматызаваны падыход да асэнсавання надзвычай важнай для беларускай літаратуры праблемы, якая застаецца актуальнай – і не толькі для мастацкага слова – да цяперашняга часу. Як вядома, у XIX стагоддзі адбывалася станаўленне новай мастацкай традыцыі, што суправаджалася вырашэннем шэрагу пытанняў і было напрамую звязана з абуджэннем нацыянальнай свядомасці. Ва ўводзінах манаграфіі слухна падкрэсліваецца, што эвалюцыя беларускага нацыянальнага адраджэння выяўляецца ў лёсах і творчасці многіх пісьменнікаў тагачаснай Беларусі. У прыватнасці, у першым раздзеле выдзелены шэраг пачынальнікаў новай мастацкай традыцыі ў дарэформенны перыяд (Ян Чачот, Адам Міцкевіч, Ян Баршчэўскі, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Уладзіслаў Сыракомля, Вінцэсь Каратынскі), у другім жа раздзеле звернута ўвага на беларускую нацыянальную свядомасць у паслярэформенны перыяд, азнаменаваны паўстаннем 1863 года (Кастусь Каліноўскі, Францішак Скарына, Янка Лучына). Згодна з рэцэнзіяй прафесара Сяргея Кавалёва: *Dr Joanna Wasiluk demonstruje dobrą znajomość ówczesnego kontekstu historyczno-literackiego i paradoksów recepcji utworów literackich, trafnie określa motywy ich powstania i obiektywnie ocenia ich wartość estetyczną i historyczną nawet w przypadku, gdy miały one negatywny oddźwięk społeczno-polityczny. У сваю чаргу прафесар Ян Чыквін адзначыў: *Recenzowana monografia ukazuje różne wymiary "idei narodowej", podkreśla jej wagę dla zachowania kulturowej ciągłości i tradycji, jej rolę w formowaniu się tożsamości osobowej i narodowej, wypełnia ogromną lukę w polskich badaniach nad literaturą białoruską XIX wieku.**

Анна Альштынюк, *Праблема аўтабіяграфізму ў творчасці Янкі Брыля*, Białystok 2017, сс. 212

Манаграфія доктара навук гуманістычных Анны Альштынюк, супрацоўніцы кафедры беларускай філалогіі, пабачыла свет у выдавецтве Універсітэта ў Беластоку. Упершыню, не прэтэндуючы на комплекснае абмеркаванне

ўсёй творчай спадчыны аднаго з найвыдатнейшых беларускіх пісьменнікаў Янкі Брыля (1917–2006), у працы паслядоўна разглядаюцца творы, у якіх найглыбей адлюстроўваецца працэс фарміравання героя як чалавека і творцы, а менавіта аўтабіяграфічны аспект у творчым наробку класіка. Размеркаванне даследчага матэрыялу па трох раздзелах – “Дзяцінства ў творчасці Янкі Брыля: адметнасці выяўлення аўтарскага «я»”, “Раман Янкі Брыля “Птушкі і гнёзды” і спецыфіка вобразнай сістэмы”, “Лірычная мініяцюра Янкі Брыля: жанрава-тэматычная своеасаблівасць” – дало магчымасць прасачыць уплыў аўтабіяграфічнага фактару на станаўленне прозы пісьменніка, выдзеліць пэўныя ўстойлівыя і паўтаральныя прыёмы, матывы і вобразы. Згодна з рэцэнзіяй прафесар Тамары Тарасавай: *Адаючы належнае як польскім, так і беларускім папярэднікам, Анна Альштынюк вылучае сваю канцэпцыю аўтабіяграфізму ў творчасці Янкі Брыля і ступень яго выяўленнасці ў мастацкіх творах пісьменніка. І сутнасць гэтай канцэпцыі – у арганічнай згарманізаванасці прыватна-біяграфічнага і дакументальна-фактаграфічнага, эпахальнага матэрыялу.*

Białoruski Tristan. Rękopis ze zbiorów Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu. Opracowanie i przekład: Lilia Citko, Poznań 2018, ss. 419

Легенда пра рыцара Трышчана і яго каханні да Ізольды, паўстаўшая ў VII–VIII вяках на брытанскіх астравах, на працягу тысячагоддзя вандравала ў вуснай і пісьмовай формах па ўсёй Еўропе. Адзінай славянскай версіяй помніка, якая захоўваецца ў Бібліятэцы Рачынскіх у Познані, з’яўляецца “Беларускі Трышчан”, узнікшы ў XVI стагоддзі на тэрыторыі сучаснай Беларусі. У 2006 годзе ў Вроцлаве (Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego) пабачыла свет факсімільнае выданне рукапісу з філалагічным аналізам, перакладам на сучасную беларускую мову (Алесь Бразгунюў, Надзея Старавойтава). І вось нарэшце “Беларускі Трышчан” дачакаўся перакладу на польскую мову, ажыццёўленага выдатным знаўцам царкоўнаславянскай і старабеларускай мовы, праніклівым даследчыкам-медывістам прафесар Ліляй Цітка. Выданне адкрываецца ўступным словам дырэктара Бібліятэкі Рачынскіх Анны Грушэцкай, якая, у прыватнасці, адзначае: *Cały zabytkowy kodeks stanowi jedną z pereł zbiorów Biblioteki Raczyńskich, a jego najcenniejszy fragment, tzw. Białoruski Tristan, został w 2014 r. wpisany na Polską Listę Krajową Programu UNESCO “Pamięć Świata”.* Агнешка Башко ў “Nocie do wydania” удакладняе, што беларуская версія легенды пра рыцара Трышчана з’яўляецца часткай кодэксу з XVII–XVIII веку і налічвае 344 старонкі, з якіх першыя 127 старонак займае “Беларускі Трышчан”. Асаблівую цікаўнасць уяўляюць “Uwagi od tłumacza” Лілі Цітка, якія засведчылі аб вопытнасці даследчыка і аб тым, што пераўвасабленне “Трышчана” на польскую мову стала добрай школай для перакладчыка. Безумоўна, вялікай вартасцю выдання з’яўляецца тое, што непасрэдна перакладу папярэднічаюць факсімільны рукапіс і яго расчытанне. Своеасаблівым падсумаваннем выдання бацацца гістарычны і літаратуразнаўчы артыкулы прафесара Яна Юркевіча і прафесара Багуслава Зялінскага.

Ала Петрушкевіч, *“Белавежа”*: *постаці, творы, героі*, Беласток 2018, сс. 232

Кніга крытычна-літаратуразнаўчых артыкулаў вядомай гродзенскай даследчыцы, што выйшла сто пятай пазіцыяй у “Бібліятэцы Беларускага літаратурнага аб’яднання “Белавежа”, сталася вынікам добразычлівай шматгадовай увагі аўтара да творчага плёну ўсёй арганізацыі, а таксама шэрагу асобных літаратараў. У першым раздзеле А. Петрушкевіч увайшла ў вобразны свет твораў “белавежцаў”. Другі прысвяціла разгляду “жышчэва-творчых старонак Яна Чыквіна”. У наступным раздзеле кнігі аналізуецца матывы і вобразы ў паэзіі Уладзіміра Гайдуча, Міры Лукшы, Юрыя Баены, Жэні Мартынюк, Юркі Буйнюка. Заключная ж частка выдання прысвечана разгляду прозы “белавежцаў”. Праўда, у артыкуле “Жанравая разнастайнасць творчасці Алены Анішэўскай”, як сведчыць сама назва, аналізуецца як праязны творы, так і вершы пісьменніцы. Распачынаецца ж гэты чацвёрты раздзел роздумам над аповесцю Сакрата Яновіча “Самасей”. Даследчыкамі неаднойчы падкрэсліваўся аўтабіяграфічны характар “белавежскай” прозы і цалкам невыпадковым выглядае зварот аўтара “Белавежа...” да кніг найстарэйшых прадстаўнікоў аб’яднання (Алеся Барскага, Віктара Шведа, Дзмітрыя Шатыловіча). Зацікаўленая гаворка вядзецца таксама пра творчасць Міры Лукшы, Міхася Андрусаюка, Віктара Стахвюка.

Мікола Хаўстовіч, *Даследаванні і матэрыялы: Літаратура Беларусі канца XVIII–XIX стагоддзя*, том чацвёрты, Warszawa 2018, сс. 318

Чарговы салідны том даследаванняў і матэрыялаў прадставіў зацікаўленаму чытачу адзін з вядучых сучасных даследчыкаў перыяду фарміравання новай беларускай мастацкай традыцыі супрацоўнік Кафедры беларусістыкі Варшаўскага ўніверсітэта прафесар Мікола Хаўстовіч. У беларускую літаратуру ўводзіцца шэраг беларускамоўных і польскамоўных тэкстаў, якія ў XX стагоддзі не друкаваліся або друкаваліся ў адаптаваных версіях. Істотным з’яўляецца падыход даследчыка да выяўленых ім матэрыялаў: *У складаных пытаннях атрыбуцыі мастацкіх твораў мы не выказваемся адназначна на карысць таго ці іншага аўтара, а толькі прапануем найбольш верагодных прэтэндэнтаў на аўтарства*. У першым томе “Даследаванняў і матэрыялаў” (2014) М. Хаўстовіч звярнуўся да пяці пачынальнікаў Новай беларускай літаратуры (Ян Баршчэўскі, Францішак Рысінскі, Ігнацій Быкоўскі, Арцём Вярыга-Дарэўскі, Ялегі Пранцішак Вуль), другі том прысвяціў разгляду беларускай ананімнай літаратуры XIX стагоддзя, а трэці ў асноўным прысвечаны разгляду творчай спадчыны Аляксандра Ельскага, увадзіцца ў карыстанне таксама “Biełaruskaja Chrestamatyja”, сабраная Браніславам Эпімахам-Шыпілам, друкуецца пераклад на беларускую мову апавядання “Сыгнал”, зроблены Ядвігіным Ш. ды яго ж “Успаміны” і навелы з цыклу “Мінулае”. І вось у чацвёртым томе М. Хаўстовіч звяртаецца да твораў невядомых аўтараў “Размо-

ва імператрыцы з Ільгерштрамам” і “Песня беларускіх жаўнераў”, засяроджваючыся як на на гістарычным кантэксце іх узнікнення, так і гісторыі існавання. Несумненную навуковую вартасць маюць і далейшыя назіранні М. Хаўстовіча над творчасцю Я. Баршчэўскага. У прыватнасці, даследчык падрабязна, абпіраючыся як на прынятыя версіі, так і звяртаючыся да амаль занядбаных крыніц, разглядае, сістэматызуе бытаванне яго паэмы “Рабункі мужыкоў”. Творчасць Ігнацыя Яцкоўскага з’яўляецца наступным аб’ектам даследавання М. Хаўстовіча. Відавочна, што некаторыя яго моманты выклічуць жывую палеміку (найперш аўтарства верша “Заграй, заграй, хлопчэ малы”). Канкрэтызацыя і сістэматызацыя беларускамоўнай творчасці Вінцэся Каратынскага, а таксама зварот да твора невядомага аўтара “Бяседа старога вольніка з невымі, пра іхняе дзело”, да тэкстаў Франца Блуса, да віншавальнага верша невядомага аўтара відавочна ўзбагачаюць уяўленне пра літаратуру Беларусі XIX стагоддзя і сведчаць аб слушнасці надзей выдатнага даследчыка беларускай літаратуры адносна таго, што яго праца *паспрыяе напісанню навуковае гісторыі літаратуры*.

Halina Twaranowicz
Białystok

<https://orcid.org/0000-0002-6895-9010>